№ 185 ՇԱԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 24 1902 ՇԱԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 24 № 185

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Եղիշէ ծայրագոյն վարդապետ Մուրադեանցը սրտի ցաւով յայտնում է իր մօր

ՍՈՓԻԱ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Գօրու գաւառի Ախալքալաք գիւղում։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի կունենայ նոյն գիւղում երկուշաբթի օր, օգոստոսի 26-ին։

1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ուսանող սերնդի առողջութեան մասին.— ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Փոքրիկ նկատողութիւններ. Գաղթականների հետ. Նամակ Ջաքաթալի շրջանից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Գերմանիայից. Արտաքին լուրեր. —ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ղարաբաղի գիւղական կեանքից։

ՈՒՍԱՆՈՂ ՍԵՐՆԴԻ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—

Ներկայ օգոստոսի 15-ի թւով ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը ուղարկեց ուսումնական շրջանների հոգաբարձուներին մի շրջաբերական, որով նա առաջադրում է առանձին ուշադրութիւն դարձնել ուսանող պատանեկութեան առողջութեան վրա։

Դպրոցը չը պէտք է քայքայէ ուսանողի առողջութիւնը և ուժասպառ դարձնէ նրան։ Ընդհակառակը, պէտք է ձեռնարկել մի շարք միջոցներ պահպանելու և զարգացնելու մատաղ կազմուածքները։ Այդ նպատակին կարող են ծառայել ֆիզիքական աշխատանքը, կրթական զուարճութիւնները և բաւականաչափ հանգստութիւնը։

Ուսանողների առողջութեան և առհասարակ դպրոցների առողջապահական պայմանների վրա հսկելու համար շրջաբերականը պարտաւորեցնում է, որ դպրոցական բժիշկը մանկավարժական խորհրդի նիստերին ոչ միայն բացառիկ դէպքերում, երբ յատկապէս քննվում են առողջապահական հարցեր, այլ ամեն անգամ, որովհետև բժշկի ցուցումները կարող են կարևոր լինել դպրոցական և միւս գործերի քննութեան ժամանակ։ Բժշկի խորհրդով և ցուցումներով պէտք է կազմակերպվեն ֆիզիկական վարժութիւնները, շարժական խաղերը, զանազան մարզութիւնները և այնպիսի զուարճութիւններ, ինչպէս են պարը, խաղերը և երգեցողութիւնը։

Առանձին նշանակութիւն և կարևորութիւն տալով հանգստութեանը, շրջաբերականը պատուիրում է չը ծանրաբեռնել աշակերտներին դասերով այն ժամանակ, երբ նա պէտք է հանգստանայ։ Պէտք է վերացնել այն սովորութիւնը, որ ընդունված է շատ տեղերում, այն է աշակերտներին աւելի ծանր և մեծ դասեր տալ կիրակիներին յաջորդող օրերի համար։ Կիրակին պէտք է մնայ հանգստութեան օր, ուստի նա չը պէտք է պատճառ լինի երկուշաբթի կամ երեքշաբթի օրերի համար աւելորդ դասեր տալուն։ Դեռ կիրակին բաւական չը համարելով հանգստութեան համար, շրջաբերականը ցանկութիւն է յայտնում, որ տօների բացակայութեան միջոցին շաբաթվայ մի օրը յատկացվի հանգստութեանը, միայն այն պայմանով, որ այդ հանգստութեան օրը նուիրված լինի զանազան կրթական զբօսանքների, թանգարանների այցելութեան և ուրիշ խելացի զուարճութիւնների։ Նոյն այդ նպատակով անհրաժեշտ է, որ աշակերտները կարողութիւն ունենան դասամիջոցներին բաւականաչափ հանգստանալ և իրանց ուժերը պահպանելու համար ստանան դպրոցում թէյ կամ թեթև նախաճաշիկ։

Աշակերտների առողջութեան քայքայումը և մատաղ սերնդի ուժասպառ լինելը վաղուց դարձրել էր իր վրա հասարակութեան ուշադրութիւնը և մխիթարական է, որ այժմ բարեփոխութիւնների սկիզբն է դրվում դպրոցական կարիքների այդ ասպարէզում։ Դա վաղուցվայ պահանջ էր։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

«Քուն եղիր, բալաս, օրօր եմ ասում».—ահա մեր ժողովրդական թատրօնի եւ նրա գործերի ղեկավար սեկցիայի դրութիւնը եւ տրամադրութիւնը։

Անցան ամռվայ ազատ ամիսները, երբ պէտք էր նախապատրաստական ահագին գործեր կատարել առաջիկայ սեզօնի գործունէութեան համար. մեր թատրօնական րեպերտուարի մէջ քիչ կան յարմար պիէսներ ժողովրդական բեմի յարմար, իսկ եղածներն էլ այնքան անգամ են կրկնվել, որ կորցնում են իրանց հետաքրքրութիւնը։

Այժմ, երբ հնարաւոր է իւրաքանչիւր կիրակի եւ տօն օրերին ներկայացումներ տալ եւ գործող սեկցիայի անդամների թիւը ութ հոգու է հասնում, իսկ հարկաւոր դէպքում կարելի է մինչեւ 12-ի հասցնել, մեզ թւում է, որ սեկցիայի առաջնակարգ գործերից մէկը պէտք է լինի նախօրօք կանօնաւոր րէպերտուար կազմել ոչ թէ մենակ եղած եւ շատ անգամ կրկնված պիէսներից, անձամբ կամ օգնութեան հրաւիրելով կարող անձանց եւ մի եւ նոյն ժամանակ հոգալ թատրօնական չ՚րերի մասին, հաւաքելով նուէրներ յատկապէս այս բանի համար. այժմ տեղեկանում ենք, որ նոյն իսկ եղել է դէպք բաւական խոշոր նպաստի այս առիթով, բայց թէ ինչու չէ գործադրվել,—միանգամայն մութն է մեզ համար։

Յիշված կարիքների վրա հարկաւոր է առանձնապէս ուշադրութիւն դարձնել, ի նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ շուտով կառուցվելու է Զուբալովի նուիրած գումարով ժողովրդական թատրօնը, որտեղ արդէն չը պէտք է տեղի ունենան պատահական պիէսներից «թխած» ներկայացումներ, մանաւանդ որ մի եւ նոյն յարկի տակ մեր ընկերակից ռուսները ոչ թէ տալիս են օրինակելի դրամատիքական ներկայացումներ, այլ նոյն իսկ օպէրաներ սիրողների եւ երգիչ—երգչուհիների մասնակցութեամբ, ուրեմն մենք պէտք է ամեն կերպ աշխատենք, ամեն ջանք գործ դնենք արժանաւոր մրցակից հանդիսանալու։

Առանձնապէս մեր ուշադրութիւնը գրաւում է մի հանգամանք անցեալ սեզօնի սեկցիայի գործերից. նրանք մինչեւ այժմ նեղութիւն չեն կրել հրապարակական հաշիւ տալու հասարակութեան գոնէ եթէ ոչ պաշտօնապէս իրանց ընտրող մարմնին, գէթ լրագրութեան միջոցով եւ մի եւ նոյն ժամանակ ցանկութեան նշոյլ անգամ չէ երեւում իրանց յաջորդողների ընտրութիւն կատարել։ Գուցէ մեզ առարկեն, որ ժողովրդական ընթերցանութեան կօմիսիայի ընդհանուր ժողովը լինելու է աշնան, որտեղ եւ պէտք է ընտրվեն սեկցիայի անդամները, բայց դա բուն խնդրի միայն ձեւական կողմն է. չէ՞ որ իսկապէս սեկցիայի անդամները ընտրվում են եւ պէտք է ընտրվեն իւրաքանչիւր սեկցիայի սիրողների ձեռքով եւ ապա առաջարկվում հաստատութեան կօմիսիայի ընդհանուր ժողովին. ուրեմն կարելի էր նախորդ տարվայ նման. նախապէս գարնան՝ իսկ այն սեզօնը վերջանալուց յետոյ գումարել սիրողների ընդհանուր ժողով, այնտեղ կատարել սեկցիայի անդամների ընտրութիւն, յանձնել նրանց եկող սեզօնի համար բոլոր հոգսերը եւ պատրաստութիւնները, իսկ հաստատութիւնը յետաձգել մինչեւ աշուն։ Այդպէս է վարվել վրաց սեկցիան, այդպէս էլ պահանջում էր հայոց ժողովրդական թատրօնի օգուտը։

Իսկ այժմեան դրութիւնը իսկապէս ինչ է ներկայացնում. հին սեկցիան իրապէս իրան գործը վերջացրած է համարում եւ ոչ մի բանի չէ ձեռնարկում, իսկ ձեւականապէս ամուր իր ձեռքին է պահում սեկցիայի անդամութեան կոչումը եւ չէ ցանկանում, որ նորերը փոխարինեն իրան։ Այդպիսով ոչ իրանք են գործ կատարում եւ ոչ էլ ուրիշին ասպարէզ տալիս։

Մեր կարծիքով այժմ եւ եթ հարկաւոր է ժողով գումարել, ընտրութիւններ անել եւ գոնէ կարճ ժամանակամիջոցում փոքր ի շատէ պատրաստութիւններ տեսնել առաջիկայ սեզօնի համար։

Անյուշ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀԵՏ

—

Կարս, օգոստոսի 20-ին

Դեռ գնացքը չէր հասել Կարսի կայարանին, որ նկատվում էին այս եւ այն կողմերում խմբված Թիֆլիսից ու այլ տեղերից հայրենիք վերադառնալու համար Կարս եկած գաղթականները։ Կայարանի մօտ շարժվել անկարելի էր, այնքան խուռն էր բազմութիւնը. բոլորը կարգ-կարգ կանգնած սպասում էին գնացքին, տեսնելու, թէ ովքեր եկան իրանց մնացած ընկերներից։ Երկու կողմից ուրախ դէմքեր, վառվռուն, կրակոտ աչքեր դիմաւորում են միմեանց, մէկը հետաքրքրված եկողներով, միւսը—եկածների բազդի որոշմամբ։

Վերջապէս կանգնում է գնացքը, իջնում են նոր եկածները։ «Հա տղայ, ինչ կայ, ինչ լուր ունէք» խօսքերով ձեռք են տալիս միմեանց։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

Ճշմարիտ, կան միանգամայն դժբաղդ գաւառներ։ Այդպիսի գաւառներում՝ տարին հարիւրաւոր եւ հազարաւոր դժբաղդութիւններ, ընդհանուր ուշադրութեան արժանի դէպքեր եւ նոյն իսկ լայն չափեր ընդունող աղէտներ են տեղի ունենում ու այդ ամենը մնում է առանց ուշադրութեան, երբ չեղած. մինչդեռ նոյն տեսակի երեւոյթները ուրիշ գաւառներում ընդհանուր ուշադրութեան են առնվում մամուլի եւ հասարակութեան կողմից եւ խնամքի, օգնութեան արժանանում։

Ղարաբաղը, ամենայն իրաւամբ, կարելի է անուանել դժբաղդ գաւառներից ամենադժբաղդը։ Տասնեակ տարի հետեւելով մեր մամուլի եւ գրականութեան ընթացքին, ես ընդամենը մէկ՝ թէ երկու անգամ եմ պատահել թէկուզ որ եւ է թղթակցութեան «Մշակի» էջերում եւ այն էլ վերջին ժամանակներս. ուրեմն մեր գաւառի գիւղական կեանքը երբեք հրապարակական քննութեան չէ ենթարկվել։

Այս ամենը այսպէս լինելուց յետոյ, զարմանալի չէ, որ Ղարաբաղի ժողովուրդը, որը բուն երկրից դուրս «Կովկասեան եանկիներ» անունն է վաստակել, երկրում այնքան խաւար, յետադէմ եւ պահպանողական է։

—

Այս տարի Ղարաբաղում տարածված են մի շարք վարակիչ հիւանդութիւններ. աչքացաւ, բգացաւ, հազ, իսկ կենդանիների մէջ հիւանդանում եւ մեծ քանակութեամբ կոտորվում են խոզերը «ծաղիկ» կամ տեղացիների լեզուով «խոզի ազար» վարակիչ հիւանդութիւնից։

Այստեղ հետաքրքրականն այն չէ, որ ներկայումս այդ հիւանդութիւնները ահագին նեղութիւն ու հազարների վնասներ են պատճառում ժողովրդին—այլ այն, թէ ժողովուրդը ինչպէս է վերաբերվում դէպի այդ հիւանդութիւնները եւ ինչ միջոցներ է ձեռնարկում՝ չարիքի դէմ մաքառելու համար։

Ռօշ գիւղում, իմ ներկայութեամբ, բգացաւից մեռաւ 15 տարեկան մի պատանի։ Ինչպէս ասում էին, երեխայի ծնողները բժշկական ոչ մի միջոցի չէին դիմել, եթէ մի կողմ թողնենք մեր իմաստուն պառաւների յայտնի «բուղլաւաշը», որը անխտիր գործ է ածվում ամեն մի ուռոյցքի համար։ Իմ հարցին, թէ ինչու բժշկի օգնութեանը չեն դիմել՝ պատասխանեցին. «Ա՜ քու տունը շինվի, բան չունի՜ս. մի մարդու Թարըղ որ թամամած լինի, բժիշկը նրան ինչ ա՞նէ. Աստուծոյ աջալն էր»։ Գիւղը բաւականաչափ մօտ է քաղաքից. բժշկին դիմելը առանձնապէս ոչ մի դժուարութիւն չէ ներկայացնում, սակայն, ամեն մի բառ երեւոյթին «թեթեւ» դէպքում բժշկին դիմելը համարվում է... չռայլութիւն։ Հազարից մի անգամ կանօնաւոր բժշկական օգնութեան դիմում են միայն այն ժամանակ, երբ հիւանդութիւնը երկարում, տարիներ է շարունակվում, երբ ի դերեւ են ելնում «դալլաքների» բոլոր իմաստութիւնները... ինչ վերաբերում է առանձնապէս վարակիչ հիւանդութիւններին, որոնք կարճ ժամանակում թէկուզ կատարեալ կոտորածներ էլ են անում, այնուամենայնիւ, բժիշկը միանգամայն աւելորդ է համարվում։ Եւ դա ունի իր խորին պատճառները։

Ժողովրդի հասկացողութեամբ՝ ամեն մի վարակիչ հիւանդութիւն ունի իր «չոռ ածողը» հետեւապէս, դեղ ու «դարման» անելը մեղք է ու Աստուծու կամքի հակառակ. պէտք է դիմել աստուածահաճոյ միջոցների։ Այդ միջոցները հետեւեալներն են... միս չուտել, (որովհետեւ մէջը արիւն կայ), «լոյս» վառել, եօթը տուն «ման գալու» պարտականութիւն յանձն առնել, ծոմ պահել եւ մատաղ խոստանալ։ Ահա այն բոլոր հնարները, որոնցով խաւարի մէջ նստած ամբոխը ենթադրում է կռւել վարակիչ հիւանդութիւնների դէմ. ես դեռ եւս մի կողմն եմ թողնում այն հանգամանքը, որ ագիտաբար ստնակոխ են անում առողջապահութեան ամենատարրական օրէնքները։

Յայտնվում է հիւանդութիւն կենդանիների մէջ եւ հազարների վնաս է հասնում խեղճ գիւղացուն.—բուժիչ միջոցներ չը կան։ Խօսվում, բացատրվում է, որ հարկաւոր է լուրջ միջոցների ձեռնարկել, սակայն ով է լսողը։ Գուցէ յայտնի լինի, որ Ղարաբաղում այս տարի խոզերի մէջ սարսափելի համաճարակ կայ։ Ամիսներ շարունակ սարսափելի կոտորածներ են տեղի ունենում. սակայն ոչ ոք չէ մտածում դիմել ուր հարկն է, կամ անասնաբոյժ բերել տալ խելացի կարգադրութեամբ չափաւորելու հիւանդութեան տարածումը։ Վարակված կենդանիները, ցրված լինելով սարերում ու ձորերում, հէնց այդ տեղերում էլ սատկում, թափվում են, օդը լցնում գարշահոտութեամբ։ Փորձեցէք համոզել գիւղացուն, որ հարկաւոր է հիւանդներին առանձնացնել, սատկածներին հողի տակ ծածկել եւ այլն. նրանք կը ծիծաղեն. «Էնքան էդպէս գեօրսաթմա բաներ խօսեցիք, որ էլ ինչքան հիւանդութիւնն, չոռ ու ցաւ կար, բոլորը այս գիւղերը թափեցիք. բոլորի պատճառը դուք էք»։ Ահա մեր գիւղացու պատասխանը։ Այս դեռ քիչ է։ Վարակված մսից օգտվելը նոյն

«Ոչինչ, ոչ մի լուր չը կայ», սպասում ենք այսօրվան վաղվան։ Այսպէս մի քանի հարց ու փորձից յետոյ, նորեկների հետ միասին ցրըվում են քաղաքի այս եւ այն կողմերը։

Այստեղ եկած գաղթականները ցրված են ամեն տեղ, ոմանք իջած են ծանօթների մօտ, ոմանք քարվանսարաներում, ոմանք սրճարաններում, մի մասն էլ ցրված է մօտիկ գիւղերը։ Թէ ինչ է լինելու սրանց վիճակը, ոչինչ յայտնի չէ. գիտեն միայն այսքանը, որ սուլթանը մի քանի ժամանակ առաջ չէր բարեհաճել ընդունել. իսկ թէ ինչ է մտածում ներկայումս, դեռ ոչինչ յայտնի չէ։ Հաւաքված գաղթականները եղել են մի քանի անգամ Կարսի Լ'իւրքաց հիւպատոսի փոխանորդի մօտ (հիւպատոսը այստեղ չէ), որը, ինչպէս երեւում է, դեռ եւս նրանց կերակրում է դատարկ խօսքերով, այսօր-վաղը գցելով սուլթանին հեռագրելու եւ նրա կամքն իմանալու հարցը։

Սպառողական դրութիւնը չափազանց անտանելի է, մանաւանդ հազարաւոր մարդկանց համար, որոնց մէջ, պարզ է, կը լինեն թէ թոյլ, հիւանդոտ մարդիկ, թէ մատղաշ, ծծկեր երեխաներ եւ թէ գերեզմանին մօտեցած պառաւներ։ Ինչ որ անելու է՝ պէտք է շուտ անել, մանաւանդ որ երկար սպասելով թէ ծախսը շատ դուրս կը գայ, որովհետեւ անգործ մնալով, պէտք է պատրաստի փող, որ գոնէ մի չոր հացի կտոր էլ ունեն, որ երկար ժամանակ դիմանալ այդ ծախսերին մեծամասնութիւնը անկարող է եւ թէ վրա կը հասնէ ցուրտը, այն էլ այս կողմերի ցուրտը, որ կատաղի բընաւորութիւն ունի եւ կը մրսեն, կը հիւանդանան կիսամերկ, բոբիկ թշուառները։

Պէտք է աշխատել, որ չը լինեն այսպիսի դէպքեր, այն կողմից եկածների պէս, այս կողմից էլ վերադառնալիս մեր սարերի լանջերին ու ձորերի խորքերում չը թողնեն աղիղների գերեզմաններ։

Այստեղ տեղական երիտասարդներից յաջորդի նախաձեռնութեամբ կազմված է մի մասնաժողով, որը, նահանգապետի թոյլտւութեամբ, սկսել է հանգանակութիւն գաղթականների օգտին, սակայն, ինչպէս լսեցի, այնքան էլ աջող առաջ չէ գնում։ Կազմվելու է եւ մի գործադիր մասնաժողով, որ պէտք է հոգայ եկածների անհրաժեշտ կարիքները։

Վեհափառ Կաթողիկոսը եկել է Ալէքսանդրապոլ։

Ս. Մնջոյեան

ՆԱՄԱԿ ԶԱՔԱԹԱԼԻ ՇՐՋԱՆԻՑ

Բէլաքան գիւղ, օգոստոսի 17-ին

Օգոստոսի 12-ին սիրողները այստեղի դատարանում երկրորդ անգամ ներկայացում տուին։ Առաջին ներկայացումը ոգեւորել էր թէ սիրողներին եւ թէ հանդիսականներին։ Ահա այդ պատճառով սիրողները օգոստոսի 5-ին ժողով գումարեցին եւ որոշեցին, որ Բէլաքանում յաճախ ներկայացումներ տրվեն թէ հայերէն եւ թէ թուրքերէն լեզուներով։ Յետոյ իրանց ծրագիրը յայտնեցին հայերին եւ թուրքերին, որոնք ուրախութեամբ յանձն առան աջակցել սիրողներին։ Այս օգտաւէտ գործի գլխաւոր դրդողն էր պ. Խաչատրեանը, որը ամեն կերպ օգնում էր սիրողներին։

Երկրորդ ներկայացումն էր «200,000», «Կրօթ-կրօթ», «Խէչօի թուղը» վօդվիլները եւ վերջը երգեր։ Խաղը լաւ անցաւ։ Դահլիճը ծայրէ ի ծայր լիքն էր հանդիսականներով։ Պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս հարուստները եւ չքաւորները, իրար մօտ նստած, խաղամիջոցին իրանց կարծիքն էին յայտնում ներկայացման մասին։ Կային բաւական թւով թուրքեր եւ ռուսներ, որոնք նոյնպէս գոհ էին ներկայացումից։ Այս անգամ էլ աչքի էին ընկնում իրանց գեղեցիկ խաղով օր. Եւգէնիա Դաւթեանը, պ.պ. Յ. Խաչատրեանը, Դ. Դաւթեանը եւ Տ. Հայրապետեանը. միւս դերակատարները բաւարար էին։ Մուտքը շատ էժան էր նշանակված, որպէս զի չունեւոր դասակարգն էլ դիւրութիւն ունենայ գալ ներկայացումը տեսնելու։ Սիրողները որոշեցին, որ զուտ արդիւնքով գնեն բեմական պիտոյքներ։

Առաջին ներկայացման մասին գրելիս ասել էինք, թէ հետեւեալ ներկայացումը բարեգործական նպատակով պէտք է լինէր, բայց որովհետեւ երկրորդ ներկայացումը եղաւ այստեղի թատրօնի օգտին, որոշեցին, որ երրորդ ներկայացումը լինի Կարա-Մուրզայի աշխատութիւնների հրատարակութեան օգտին։

Զորրորդ գործողութեան երգերի ժամանակ յանկարծ երկինքը որոտաց. խմբապետը ուշադրութիւն չը դարձրեց, այլ շարունակեց երգեցողութիւնը. մէկ էլ տեսանենք սկսեց կարկուտ եւ սաստիկ անձրեւ տեղալ։ Երգեցողութիւնը կիսատ մնաց։ Հանդիսականները իրար խառնվեցին եւ մինչեւ անգամ լացի ձայներ էին լսվում։ Վախից ոչ ոք դուրս չեկաւ դահլիճից. բոլորը սարսափի մէջ էին, կարծում էին, թէ ահա աշխարհս վերջանալու է։ Երբ մի փոքր հանդարտվեց, դուրս եկանք եւ ինչ ենք տեսնում.—փողոցը սառուցով է պատած, հաւերի եւ ուրիշ թռչունների ձայներ ենք լսում։ Այնպէս սաստիկ քամի էր բարձրացած եղել, որ ծառերի վրայից խեղճ թռչուններին քշել տարել էր երկար տարածութիւն։ Տուն չը կար, որ կաթելիս չը լինէր եւ մինչեւ անգամ քամին փակած դռները բացել էր։ Մրգերը համարեա թէ ոչնչացան, իսկ ծխախոտ ցանողները, ձեռքերը կրծքին դրած, գունատված նայում էին իրանց ոչնչացած ցանքերին։ Այս տարի յոյս ունէին ծխախոտը լաւ գնով վաճառելու, որովհետեւ բաւական առատ բերք էր տալու, բայց յոյսերը խորտակվեցան։ Մեծ վնաս կրողները հետեւեալ անձինք են՝ եղբ. Աւագեաններ, Մարտիրոս Մէլիք-Յովհաննիսեան եւ Կարապետ Մէլիք-Յովհաննիսեան։

Ծերունիներն ասում են, որ իրանց կեանքում երբէք այդպիսի կարկուտ կամ անձրեւ տեսած չը կան։

Յ. Արշակունի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, օգոստոսի 20-ին

Թիֆլիսը նշանաւոր եւ հետաքրքրութեան արժանի վայրերով շատ հարուստ չէ. եղածներն էլ պահվում են այնքան անշուք, որ իրանց նըշանակութիւնը համարեա թէ կորցրել են։ Միակ հետաքրքրական վայրը, որ պահվում է վայելուչ ձեւով եւ որի վրա առանձին ուշադրութիւն է դարձվում, բուսաբանական այգին է։

Այդ այգին է, որ թիֆլիսեցու երեսը փոքր ի շատէ պարզ է անում օտար հիւրի առաջ։ Այցելում է քաղաք մի բարձրաստիճան անձն, մենք անմիջապէս առաջնորդում ենք նրան այնտեղ. գալիս են օտարերկրացի անձինք, տուրիստներ, այդ ենք ցոյց տալիս։ Բացի դրանից այդ այգումն են օգտվում Կովկասի զանազան տեղերից եկող գիտնականները, քաղաքիս ուսուցիչներն ու աշակերտները. վերջապէս այդտեղ են գտնում, ծառերի ստուերների տակ, իրանց հանգստութիւնը կիրակի օրերով քաղաքի այն բնակիչները, որոնք, ամառներն անկարող լինելով դուրս գնալ, մատնված են ամբողջ շաբաթ քաղաքի անտանելի շոգին։

Բուսաբանական այգին բաժանված է երկու մասի. մէկից՝ օգտվում են անխտիր բոլոր յաճախողները, իսկ միւսից՝ միայն այն անձինք, որոնք այգու կառավարչից ձեռք են բերել նըշանակած տոմսակը։ Առաջին մասը բոյսերի տեսակներով այնքան էլ հարուստ չէ եւ շատ քիչ է զանազանվում քաղաքի միւս այգիներից. երկրորդ մասը՝ ծաղկանոցը, հարուստ է թէ ծաղիկների ու ծառերի տեսակներով, թէ մարգերով եւ թէ գեղեցիկ տեսարաններով։

Ինչպէս ասացի, ծաղկանոց մտնում են միայն տոմսակ ունեցողները, որ տրվում է միայն այն անձանց, որոնց վրա կարելի է յոյս դնել, թէ ծաղկանոցը մտնելով չեն վնասի այնտեղի բոյսերին. սակայն չը նայած դրան, մի քանիսը իրանց վրա դրված յոյսը չեն արդարացնում։

Անցեալ կիրակի ես յիշեալ ծաղկանոցումն էի. այցելուներ շատ կային։ Մի բան ինձ զարմացրեց, այն է, որ զբօսնողների մէջ յաճախ պատահում էին այնպիսի անձինք, որոնք ոչ թէ կառավարչի մօտ կերթային տոմսակ խնդրելու, այլ նոյն իսկ տեղեկութիւն չէին ունենայ նրա գոյութեան մասին. թէ ինչ միջոցով էին ներս մըտել, չը գիտեմ. միայն ընկերներիցս մէկը ինձ յայտնեց, որ իրանց ծանօթների տոմսակներովն են մտել, որ շատ հաւանական է։ Ես հակառակ չեմ տոմսակների ուրիշին տալուն, բայց պէտք է աշխատել գոնէ այնպիսիներին տալ, որ այգին չը փչացնեն, ինչպէս այդ անում էին այն օրը։

Պահապանները, ի հարկէ, միջոց չունեն ամեն մէկին հետեւելու, եւ ահա այցելուների մի մասը դրանից օգտվելով ի չարն էր գործ դնում իր իրաւունքը։ Չը նայած այգու այս ու այն կողմ կախած տախտակներին՝—«խընդրում են չը կտրել ծաղիկները, չը կոխկրտել թփերը» մակագրութեամբ, շատերը երբեմն այս, երբեմն այն ծաղիկը կտրում էին եւ մի քիչ յետոյ, երեւի երկիւղ կրելով պահապանին պատահելուց, նորից վայր գցում եւ ոտնահարում, միւսները ծոցում կամ գրպանում պահում, մի ուրիշը, ուղղակի լոկ զուարճութեան համար, ամբողջ փունջը կտրում էր եւ վայր գցում։ Չէին խղճահարվում եւ մարգը ոտնակոխ անելուց, երբ կամենում էին մի ծառուղիից միւսը անցնել։ Մի խօսքով կարծէք վայրենիներ էին այնտեղ զբօսնում եւ ոչ մարդիկ։

Բոլորիս յայտնի է, որ այնտեղի ծառը, ծաղիկը, ամեն մի թուփը մեծ աշխատանք եւ հոգատարութիւն է պահանջել, մինչեւ որ ծաղկել եւ հասունացել է, եւ այժմ այդպէս անխիղճ կերպով վարվել, այդ միայն անկիրթ եւ անազնիւ մարդու գործ է. հասկացող մարդը իրան թոյլ չի տայ այդպէս վարվելու, քանի որ եթէ ամեն մէկս մի թուփ կամ մի ծաղիկ կտրենք, շուտով այդ գեղեցիկ ծաղկանոցի տեղ կը մնայ դատարկ հողը միայն։ Բարոյական պարտաւորութիւն է դրված ամեն մի յաճախորդի վրա չը փչացնել, չը վնասել ոչ մի ծաղիկ, ոչ մի թուփ եւ ոչ մի խոտ, քանի որ այդ իրանց չէ պատկանում. իրանցից յետոյ այցելելու են եւ ուրիշները, պէտք է նրանք էլ տեսնեն, նրանք էլ բաւականութիւն ստանան բնութեան տուած հրաշալիքից։

Այս տգեղ վարմունքի դէմ պէտք է իւրաքանչիւրը մեզանից աշխատէ կռւել, որ այգին ազատէ չար ձեռքերից։ Այս բանի վրա հրաւ... ում ենք եւ այգու վարչութեան ուշադրու... թիւնը։

Յ. Շահնազարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կովկասեան քաղաքացիական մասի բժշկակ... վարչութեան մէջ մշակված է մի ծրագիր, որ... րէֆօրմներ են մացնվում Կովկասի գիւղակ... բժշկական գործի մէջ։ Փոխանակ այժմ գո... թիւն ունեցող գիւղական հիւանդանոց... մտադրութիւն կայ հիմնել գիւղական բու... րաններ, որոնցից իւրաքանչիւրն ունենայ ... մէջ 6 մահճակալ։

—

Աչքի առաջ ունենալով, որ ս ե ր մ ա ... հացահատիկները եւ խոտահատիկները շ... անգամ փչացած են լինում անմաքուր, խառ... զանազան ապարդիւն բոյսերի սերմերի հետ, եր... րագործութեան մինիստրութիւնը վճռել է մշակ... ս ե ր մ ա վ ա ճ ա ռ ո ւ թ ե ա ն մի ընդհանու... կանոնադրութիւն։ Այդ կանոնադրութիւնը ... ջող խմբագրելու նպատակով նա դիմել է գի... ղատնտեսական ընկերութիւններին, հարցնելո... նրանց կարծիքը։ Նոյն հարցով նա դիմել ... եւ Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկեր... թեանը։

—

Ի նկատի առնելով, որ Անդրկովկաս... շնորհիւ նրա հողային կազմութեան առանձն... յատկութիւնների, գիւղական ճանապարհո... ները շատ դէպքերում անցնում են քարքար... եւ ապառաժոտ տեղերով, գիւղական ազգ... բնակութիւնը, այդ ճանապարհները չինելի... դժուար դրութեան մէջ է լինում, որովհետ... հողային ամուր կազմութիւն ունեցող տեղ... րում ճանապարհներ չինելու համար անհրա... ժեշտ են առանձին գործիքներ եւ պայթուցի... նիւթեր։ Այս պատճառով ներքին գործերի մ... նիստրութեան մէջ, որի իրաւասութեան տա... է գտնվում գիւղական ճանապարհների մ... մասը, միտք է ծագել օգնութեան հասնել... այդպիսի դէպքերում գիւղական ազգաբնակու... թեան՝ տալով նրան ճանապարհների չինութեա... համար անհրաժեշտ գործիքներ եւ կարեւո... հանգամանքներում նաեւ պայթուցիկ նիւթեր։

—

Թիֆլիսում մսի սակագինը իջեցնելու հարց... քննվեց հինգշաբթի, օգոստոսի 22-ին, ... մասնաժողովի նիստում, որի իրաւասութեա... տակ են գտնվում մսավաճառութեան քաղա... քային խանութները։ Այդ խանութների կառա... վարիչ Ալիխանեան առաջարկեց մսի առա... ջին տեսակի փունտի գինը նշանակել 1... կոպէկ, փոխանակ 12-ի, երկրորդ տեսա... կի փունտինը—8 կոպէկ, փոխանակ 9-... իսկ երրորդ տեսակինը—թողնել անփոփո... Բայց որովհետեւ Ալիխանեան բացատրութիւ... ներ չը ներկայացրեց մասնաժողովին, թէ ի... հիման վրա նա եկել է այդ եզրակացութեան... ուստի մասնաժողովը որոշեց յանձնել Ալիխա... նեանին ներկայացնել հետեւեալ նիստում ան... հրաժեշտ փաստեր, որոնց վրա հիմնված կարե... լի լինի մսի սակագինը պակասեցնելու հարց... յանձնել դումայի քննութեան։

—

իսկ «աշխատանք» է համարվում։ Յայտնի է, որ Բագուի նահանգում ձիերի մէջ տարածված «սապ» հիւանդութիւնից վարակվել ու մեռել են մի քանի հոգի. այնպէս որ այնքան էլ անհաւանական բան չէ ենթադրել, որ մի եւ նոյնը կարող է տեղի ունենալ խոզի մսից անխնայ օգտվողների հետ։ Այդ մասին ես մի կարծիք յայտնեցի, որին պատասխանեցին. «այդպէս բան չէ կարող լինել. նա ձի է, իսկ սա խոզ. ձին մարդուն աւելի արիւնակից (?!) է»։ Եթէ մարդկային ագիտութեան եւ ագահութեան պատճառով այդպիսի մի հիւանդութիւն առաջանալու լինի, հետեւանքները կարելի է երեւակայել... այն էլ մեր գիւղերում, որոնք, առանց այն էլ, պարարտ հող են ներկայացնում զանազան վարակիչ հիւանդութիւնների համար։ Իմ ժողոված տեղեկութիւններից նոյն իսկ երեւաց, որ գիւղացիները նոյն իսկ խուսափում են հիւանդութիւնների մասին յայտնել ուր հարկն է այն պատճառով՝ որ անասնաբոյժը առողջներին միշտ «ղաթ» է տալիս հիւանդների հետ եւ երկրորդ՝ որ ժամանակ ու ցանկութիւն չունեն «մուրտառված» խոզերի համար «գերեզման» քանդել...

Հասկանալի է ինչու մի այսպիսի միջավայրում, ուր զարմանալի կամակորութեամբ ծաղրվում է ամեն մի նոր միտք,—ծլում եւ ծաղկում են զանազան հրաշքներ, որի մի նմուշը ես լսեցի մեր գիւղերում, բայց զանազան վարիանտներով։ Մեծ երկիւղածութեամբ պատմում են, որ Աւետարանոց գիւղացի մի մարդ Շուշի գնալիս՝ Սղնախ գիւղի մօտ պատահում է մի սեւ եզան, որը բաժանվելով տաւարից, գալիս է ճանապարհորդի առաջը կտրում եւ հարցնում.—«Ո՞ւր ես գնում»։—Գնում եմ Շուշի, ճօթ ու կտոր գնելու», պատասխանում է մարդը։—«Որ այդպէս է, խնդրում եմ ինձ համար երկու արշին կարմիր «մահուդվարի գնես»։ Գիւղացին կատարում է եզան խնդիրը։ Յետ վերադառնալիս՝ եզը նորից պատահում է մարդուն եւ խնդրում կտորը ծալել եւ անցկացնել իր պոզերի վրա։ Պահանջը կատարվում է, որից յետոյ եզը հարց է տալիս գիւղացուն—«Ինչ ես տեսնում կտորի տակ»։—«Տեսնում եմ՝ գեղեցիկ արտեր, այգիներ, կալ են կալսում, պտուղ են քաղում. ամէն ինչի առատութիւն», պատասխանում է մարդը։ Յետոյ եզը պահանջում է՝ վերցնել կտորը պոզերից եւ փաթաթել իր պոչի վրա։ Այդ էլ է կատարվում։ Ապա եզը կրկին խնդրում է նայել իր պոչի տակ եւ ասել թէ ինչ է երեւում։—«Տեսնում եմ կարկուտ. ծառերը դատարկ, հիւանդութիւն ամենուրեք, պակասութիւն եւ հեղեղներ»։—«Դէ՛ գնա ու ամեն տեղ տարածիր այս հրաշքը եւ ասա, որ խելօք կենան, Աստուծու ճանապարհը պահեն. այս տարի մատաղ չէ մորթվել. թո՛ղ մատաղներ մորթեն, թէ չէ աշխարհքս կը քանդեմ, ամեն ինչ իմ ձեռքիս է»։

Եւ այս հրաշքը զարմանալի եռանդով տարածում են լսողները։ Ջրաբերդի կողմերում ես լսեցի մի եւ նոյն հրաշքի մասին, որը սակայն այլ իմաստ ունէր։ Պատմում են, որ դէպքը տեղի է ունեցել Ջանքաթաղ գիւղի քահանայի հետ եւ հրաշքի այդ վարիանտում այն միտքն է զարգացրած, որ աշխարհիս բոլոր դժբախտութիւնների պատճառը հոգեւորականներն են եւ մանաւորապէս քահանաները։ Ցաւը այն է, որ քահանաներն էլ են հաւատում այս տեսակ հրաշքների եւ չեն աշխատում հերքել...

Մի անգամ արդէն քահանաների մասին յիշելուց յետոյ թո՛ղ աւելորդ չը համարվի նաեւ հետեւեալը։

Մի կիրակի առաւօտ սաստիկ վրդովված գտայ Դահրաւ գիւղի նորընծայ տէր-Խօսրովին։ Տէր-հօր բարկութեան պատճառը օտարութիւնից վերադարձած մի երիտասարդի վարմունքն էր. նա յանդգնել էր կիրակի օրը վերջացնել մի կիսատ մնացած շտապողական գործ։—«Տեսնո՞ւմ ես, երիտասարդ, հայոց օրէնքը վերացնում են»։ Ես շտապեցի հանգստացնել նրան, բացատրելով՝ որ այո, ցանկալի է կիրակի պահելը, բայց երբ շտապողական գործ է, կար... էք ներողամիտ լինել։ Թո՛ղ կիրակի օրը աշխա... տեն, միայն թէ արբեցողութեամբ չը պարապ... վեն, որ, ի դէպ, շատ տարածված է մեր գիւ... ղերում։ Տէր-հայրը յայտնեց, որ կան մի քան... հարիւր բաժակ օղի խմողներ, որոնց ինքը սաս... տում է, բայց իրան չեն լսում. ինքն էլ զզվ... այլ եւս չէ խօսում. միայն թէ «հայոց օրէնքը» չը վերացնեն, կիրակի օրերը չաշխատեն։

Այո՛, դեռ թանձր է խաւարը եւ հսկայական ջանքեր են հարկաւոր՝ տիրող մութը փարատելու համար։ Թէեւ մարդ յուսահատվում է առաջին իսկ քայլից՝ տեսնելով առասպելների, նախապաշարումների եւ հրաշքների այն ծովը, որ հայ ժողովուրդ է կոչվում,—սակայն պէտք չէ յուսահատվել։ Լոյսի ամեն մի շիւղը, որ կը մտնէ մեր գիւղական կեանքի մէջ, ժամանակի կը տայ իր պտուղը։ Հրաւիրում ենք գիւղական ինտելիգենցիային՝ խառնելու իր շարքերը եւ կռիւ յայտարարելու մեր հին սերունդի դէմ, որը մի զարմանալի եւ կարելի է ասել նախանձելի եռանդով աշխատում է կեանքի մէջ պահպանել իր՝ գոյութեան իրաւունքից զրկված հասկացողութիւնները։

Մ. Եսայեանց

[...]զինուորական-բժշկական ակադեմիան մտնել [ցա]նկացողների թիւը այս տարի հասաւ 449-ի, [...]թիւ, որ երեք անգամ աւելի է ակադեմիա[յու]մ եղած ազատ տեղերի թւից։ Այս հանգամանքը մասամբ բացատրվում է նրանով, որ [...] այս տարի թոյլ էր տուած մտնել ակադեմիայի [առաջի]ն կուրսը ռէալական դպրոցներում աւարտողներին։ Գիմնազիստներից ընդունվեցին [...] միայն, որոնց թւանշանների միջին [թ]իւը պակաս չէր $4^{3}/_{11}$, իսկ ռէալական դպրոց աւարտողներից նրանք, որոնց միջին թւանշանը պակաս չէր $4^{1}/_{2}$-ից։ Ընդունելութեան ժամանակ գերադասութիւն տրվեց մեդալ ստացողներին։

—

ԲԱՆԱՆՑ գիւղից (Գանձակի գաւառ) մեզ գրում են. «Օգոստոսի 18-ին, Աստուածածնի [տօ]նի օրը, մեր գիւղում հիւր գտնվող պ. Ներսէս Շահլամեանցը, գիջանելով իր բազմաթիւ [խ]նամակրողների խնդիրքին, երգեց Բանանցի եկեղեցում մի անգամ եւս։ Երգում էր պ. Շահլամեանցը, ինչպէս միշտ, այս անգամ էլ շատ լաւ, [...]ցված ու ոգեւորված։ Մեր եկեղեցական երգերը, մեղեդիները նրա բերանում շատ ազդու [է]ին, խրոխտ, ցնցող ու խորհրդաւոր։ Այդպիսով Բանանցի գիւղական ժողովուրդը մի անգամից [...]րին հոգեզմայլութեամբ լսեց «թագաւորի [...] տաղասացին» (այդպիսի անուն են [տ]ւել գիւղացիները Շահլամեանին), որից նրա [...]ման երգեցողութեան համար շատ շնորհակալ են բանանցեցիները։ Նոյն տօնի երեկոյեան [...] գիւղի հրապարակում մի ներկայացում. Գիւղի սիրողները խաղացին «200000» [վո]դըվիլը, որն ունեցաւ միջակ աջողութիւն։ Ցանկալի է, որ սիրողները լաւ սովորեն դերերը, լաւ պատրաստվեն ու ընտրեն միշտ այնպիսի պիեսներ, որոնք հասկանալի ու դաստիարակիչ լինեն գիւղացիների համար։ Պատահում է, որ սիրողներն ասում են՝ «մեզ լսողները գիւղացիներ են լինելու. չմտ են հասկանում նրանք. ոնց խաղանք, եօլա կը գնայ, [...]ն թէ ծիծաղեցնենք նրանց»։ Այդպիսի հայեացքը պախարակելի է շատ. միայն լուրջ պատրաստականութեամբ ու բարեխիղճ վերաբերմամբ գործին կարելի է գիւղացիների մէջ սէր [ա]րթնացնել դէպի թատրոնը, որով վերջինս [...] լուրջ պահանջ կը դառնայ նրանց համար»։

—

ԱՍԽԱԲԱԴԻՑ մեզ գրում են. «Այստեղ հա[...] կանանց Բարեգործական ընկերութեան [...]րաւիրած ուսուցչուհին «Մանկական պարտէզի» համար։ Անցեալ տարեշրջանի ուսուցչուհիները ոչ մի գործ ցոյց չը տուին. յուսանք, որ [նո]րեկ օրիորդը ցոյց կը տայ աւելի մեծ եռանդ եւ ընդունակութիւն։ Պարտէզը կը բացվի սեպտեմբերի 1-ից»։

—

ՊԱՎԼՕՎՍԿԻՑ մեզ գրում են. «Շաբաթ, օգոստոսի 16-ին, Պավլօվսկ կայարանի (ամառանոց) երաժշտական մեծ դահլիճում տեղի ունեցած երաժշտական երեկոյթը գրաւել էր Պետերբուրգի ու շրջակայ ամարանոցների ընտրեալ երաժշտասէր հասարակութեան ուշադրութիւնը։ Ի թիւս աշխարհահռչակ երաժշտապետների հեղինակութիւնների, դրված էր եւ մեր հայազգի երիտասարդ երաժիշտ Ալեքսանդր Սպենդիարեանի երկու հեղինակութիւնները՝ «Концертная Увертюра» եւ «Вѣтка Палестины» կվարտետ՝ օրկեստրի դաշնակցութեամբ։ Պ. Սպենդիարեանը, չը նայած իր երիտասարդական հասակին ու քիչ փորձառութեան, այնպիսի հմտութեամբ ու զգացմունքով կառավարեց 130 հոգուց բաղկացած ահագին միացեալ օրկեստրը, որ խսկապէս պատիւ է բերում երիտասարդ երաժշտին։ Պետերբուրգի հասարակութիւնը անցեալ տարվանից իսկ ծանօթ է պ. Սպենդիարեանի հետ, իսկ վերջին «Вѣтка Палестины» հեղինակութիւնը իր հրաշալի դաշնակցութեամբ ու արեւելեան կօլորիտով իսկական գրաւական է դրա մեծ առաջադիմութեան, երաժշտական ճաշակի ու լուրջ [աշխա]տութեան (մանաւանդ որ նա արտայայտում է իր ներքին անկեղծ զգացմունքները իր մայրենի երաժշտական լեզւով—արեւելեան կօլորիտով)։ Ժողովուրդը անուշ տպաւորութեան տակ մեծարեց երիտասարդ երաժշտին [ծա]փերով ու երկար բուռն ծափահարութիւններով»։

—

ԱՍԽԱԲԱԴԻՑ մեզ գրում են. «Եղանակները [սկ]սել են զովանալ. տաքութիւնը 45°-ից չէ [բար]ձրանում. գիշերները ցուրտ է։ Ամարանոցականները սկսել են վերադառնալ»։

—

ԲԱՆԱՆՑ գիւղից մեզ գրում են. «Օգոստոսի 17-ին Բանանցի շրջակայքում պատահեց սարսափելի փոթորիկ, որին հետեւեց անօրինակ յորդ անձրեւ։ Փոթորիկը մեծ աւերմունք պատճառեց այգիներին ու բանջարանոցներին. նա այնքան ուժեղ էր, որ մի քանի դարաւոր ընկուզենիներ արմատախիլ արաւ, պոկեց ու դէս ու դէն շպրտեց, ոչնչացրեց նաեւ ուրիշ շատ պտղատու ծառեր։ Այսպիսի ահեղ փոթորիկ մեր կողմերում ութսունամեայ ծերերն անգամ չեն յիշում»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

—

Լայպցիգ, օգոստոսի 26-ին

«Kulturkamph in Frankreich» (քաղաքակրթական կռիւ Ֆրանսիայում). ահա այս մեծ, նշանակալից երեւոյթն է, որ այժմ գրաւել է քաղաքակիրթ աշխարհի ուշադրութիւնը, դարձել է լուրջ ու առաջադէմ մամուլի խորհրդածութեան առարկան։ Հալածանք կղերի դէմ, անընդհատ խաչ դնել եզուիտական օրդէնների խաւար գոյութեան վրա, փակել, վերացնել կօնգրեգացիայի ենթակայ դպրոցները,—այս կնճռոտ պրօբլեմն է դրված ժամանակակից կաթոլիկ Ֆրանսիայի՝ նրա վերակազմված մինիստրութեան առաջ։

Ֆրանսիա, ֆրանսիական տաքարիւն ժողովուրդ,—իրաւ քանի-քանի պատմական խոշոր երեւոյթների, քաղաքական-հասարակական բարեշրջող շարժումների, սօցիալական-անհատական զօրեղ մաքառումների սկզբնաւորութեան հետ են կապված այդ անունները։ Սանգվինիկ Ֆրանսիա,—դա միշտ այրող կէտը (Brennpunkt), կենտրօնական մարմինն է եղել ամբողջ Եւրոպայի, որտեղից շրջան առ շրջան դուրս են ցայտել հրավառ, շանթահար կայծեր եւ ծաւալվել աշխարհի բոլոր կողմերը։ Դա մարդկային ընկերութեան խոշոր հատուածի ընդհանուր սաղմաւորված օրգանն է եղել, ուր դարից դար ծնունդ են առել, հասունացել եւ ճայթող լուծում ստացել այն բոլոր պրօբլեմները, որոնց մարդկային կեանքի յարաճուն էվօլիւցիան իր հետ բերել է, բերում է եւ պիտի բերէ։ Ֆրանսիան մայր հայրենիքն է եղել բոլոր նորածին երեւոյթների, սօցիալական կռիւների, որոնց սկզբնական զօրեղ երկունքը ինքն է կրել, եւ յետոյ դրանք ընդհանրացել, սփռվել են դէպի ամեն կողմ...

Իտալիայից եւ Սպանիայից յետոյ, Ֆրանսիան երրորդ երկիրն է, որ դարեր շարունակ հիւծել, մաշել է իր կեանքը կղերականութեան աւերիչ գերիշխանութեան ներքոյ, սակայն Ֆրանսիան էր առաջինը, որ փայլուն յաղթանակով խորտակեց այդ շղթայակապ դրութիւնը, հարուածեց Վատիկանի սրբագործած հեղինակութիւնը եւ կեանքի փրկութեան բանալին առաւ աշխարհականի ձեռքը։ Նա էր, որ ամենից աջող վերջ տուեց ազնուականութեան, ֆէօդալիզմի գոյութեան եւ առաջ քաշեց քաղաքացիական տարրը, ազատութիւն շնորհեց ճորտացած գիւղացիներին. մի մեծ քայլ, որով նա անցաւ սօցիալական կեանքի վերակազմութեան երրորդ ռէժիմին։ Եւրոպական ոչ մի երկրում քաղաքական աբսօլիւտիզմը, վարչական բռնապետութիւնը չէ հասել իր այն բարձր գագաթնակէտին, չէ բոլորել իր զարգացման այն շրջանը, ինչպիսին եղել է Ֆրանսիայում 17—18 դարում, երբ հպարտ Լիւդովիկ XIV-ը խրոխտ ձայնով գոչում էր. «L'Etat c'est moi» (պետութիւնը ես ինքս եմ)։ Սակայն դարձեալ Ֆրանսիան էր առաջինը, որ երկինք ու դժոխք սասանեցրեց, քանդեց, կործանեց տիրող կարգերը եւ վերակազմեց իրերի այլ ընթացք։ Ֆրանսիական կեանքի այդ աղմկալից շրջանումն էր, որ հանճարեղ Ժան-Ժակ Ռուսսօ իր կրակոտ լեզուով եւ վառ հոգու ամբողջ տոկունութեամբ ալեկոծում, ցնցում էր ժամանակակից եւրօպական կեանքը, մեծ շեշտով հնչեցնելով իր «հաւասարութեան, ազատութեան, վայելքի եւ մտաւոր բաւարարութեան հաւասար բաշխում» կօմմունիստական գաղափարները։ Նրա «Contrat-Social»-ը դարձաւ ֆրանսիական յեղափոխութեան աւետարանը։ Վերջապէս Ֆրանսիան էր առաջինը, ուր աւելի շուտ զարգացաւ կապիտալիստական ռէժիմը եւ հիմք դրեց բուրժուազիայի խորարմատ գոյութեան. բայց մի եւ նոյն ժամանակ այստեղ էր, որ առաջին անգամ բռնկվեց հակառակ ծայրից մի այլ կենսունակ հոսանք եւ հանդէս եկան սօցիալիզմի նախակարապետները՝ յանձինս Սէն-Սիմօնի, Ֆուրիէի, Լուի-Բլանի։ Եւ այսպէս անվերջ. Ֆրանսիան միշտ առաջինն է եղել, որ յախուռն քայլերով առաջ է ընթացել կուլտուրական նորանոր ձգտումների բովից, կործանելով հինը, անպէտքը, վնասակարը եւ կանգնեցնելով նորը, թարմը, օգտակարը։

Նոյն Ֆրանսիան է, որ այսօր վճռել է մի քայլ եւս առաջ անցնել, եւ իրաւ այսօր, երբ դեռ եւս Եւրոպան խորին գուրգուրանքով փայփայում է մի փտած եւ աւելորդ մարմնի գոյութիւն։

Արդեօք ճանաչել այսուհետեւ կղերին, որպէս մի կուլտուրական գործօն։ Տալ նրան տեղ, սահման այն ընդհանուր գործունէութեան ասպարիզում, որի կէտ նպատակը կազմում է մարդկային ընկերութեան երջանկութիւնը, բարեբաստիկ կեանքը։ Ահա այս խնդրի շուրջն են պտտում ներկայ Ֆրանսիայի քաղաքական մարմնի ձեռնարկած միջոցները։ Նա անխնայ առաջ է տանում իր հակակղերական պրօցէսը, ամենեւին տեղի չը տալով յուզված կղերականութեան բողոքներին, փրփրած մասսայի բողոքներին։ Մինչեւ այժմ կօնգրէգացիային ենթարկված փակված դպրոցների աշակերտների թիւը հասնում է 180,000-ի, մի ահագին սերունդ, յանձնված կաթօլիկ կղերի հոգեւոր դաստիարակութեան։ Անշուշտ մասսայի դէպի կառավարութիւնն ունեցած յուզմունքն ու ընդդիմադիր վերաբերմունքը յարատեւ լինել չէ կարող, ինչպէս նոյնը ջերմ հաւատով եւ ճոխ փաստերով պնդում է առաջադէմ մամուլը. դա միայն մի յանկարծակի հիասթափութիւն է, որ դարերով սրբագործված տրադիցիայի սովոր մասսան բնականաբար ցոյց է տալիս։ Բացի այդ հանգամանքից, ուշադրութեան արժանի է եւ մի այլ իրողութիւն։ Դեռ վաղուց է, որ Ֆրանսիայում հիմնվել են դպրոցներ այսպիսի դրօշմով. «Weder Gott noch Religion» (ոչ Աստուած, ոչ կրօն), այնպէս որ այդ երեւոյթին սովոր ֆրանսիացու համար խիստ օտարոտի չի թուայ, եթէ ներկայ ձեռնարկած պրօցեսսով վերաստեղծվի մի այնպիսի դրութիւն, ուր կրթական, մտաւոր սահմանում կատարելապէս բացակայ է կղերականութեան աւելորդ մասնակցութիւնը։ Իսկ այդօրինակ ապագայ վերաստեղծելու գաղափարը ինքնըստինքեան մի նորութիւն չէ։ Արդի կեանքը արտադրող նորանոր սօցիալական պայմանները մի կողմից, գիտութեան անդաւաճան վարդապետը միւս կողմից, արդէն վաղուց են ապացուցել, որ կղերականութիւն աստծդ, իր նուիրագործված հաստատութեամբ, վաղուց է փորել իր կենսունակ գոյութեան հիմքը, որ նա այժմ ազատ ու անկախ չէ ապրում, այլ նրան հասկանալի պատճառներով ապրեցնում են, որ նա լոկ գոյութիւն ունի de jure, իսկ արդէն մեռել է de facto։

Քաղաքակրթութեան ընդհանուր սահմանում չը կայ այլ եւս մի դատարկ շարք, որ կղերը իր ներկայութեամբ լրացնէ, չը կայ կեանքում կատարելի որ եւ է դեր, որ կարիք ունենայ կղերի ձեռնհասութեան եւ այլն. սակայն նրան առաջ են քաշում, դեր են տալիս, որպէս զի միանգամից եւ ակներեւ կերպով չը մերկանայ նրա բացարձակ պարազիտ գոյութիւնը։ Իսկ այսօր Ֆրանսիայում տեղի ունեցող «քաղաքակրթական կռիւը» ծափահարութեան արժանի նորութիւն է միայն այն տեսակէտից, որ մեռածին, փտածին ապրեցնող, պահպանող քաղաքական մարմիններից մէկն է առաջ տանում այդ բարերար պրօցեսսը, ցոյց տալով հրապարակով, թէ որքան շուտ է հասկանար վաղուց յայտարարված այն ճշմարտութիւնը, որի չուտափոյթ իրագործումից «բարեպաշտ» Եւրոպան խուսափում է դրդված յետին քաղաքական միտումներից։

Բ. Իշխանեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Թաւրիզից մեզ գրում են օգոստոսի 15-ից. «Երէկ երեկոյեան ժամը $7^{1}/_{2}$-ն էր, երբ երկինքը ծածկվեց ծխային ամպերով. մի բոսորայն լոյս պատեց երկիրը, որի միջից տեսնվում էր կրակի հրեղէն բոցը, որը բազմագլխեան վիշապի նման բացարած իր լայն բերանը՝ լափում էր ամեն ինչ։ Հրդեհ է... հրդեհ է... լսվում էր ամեն կողմից. այո, հրդեհ էր եւ ծագել էր այնպիսի մի տեղում, ուր ամբողջ մի հրապարակ ու խանութներ լցված էին փայտերով, գերաններով. ինչ անէր մարդկային ոյժը, երբ չը կային ոչ հրդեհաշէջ մեքենաներ, որ չը կար մօտերում ջուր։ Հրդեհը թողվեց իր կամքին. հրեղէն բոցերը գնալով աւելանում էին եւ հրդեհը աւելի մեծ ծաւալ ստանում. այրվող գերանների ճարճատիւնը, խառնվելով փլող խանութների ձայնի հետ, մի սրտաճմլիկ տեսարան էր ներկայացնում. ամառնային քամին էլ աւելի էր արծարծում կրակը։ Հրդեհը տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը 8-ը։ Բարեբաղդաբար հրդեհը չը տարածվեց ուրիշ տեղեր։ Վնասը 100,000 թուման (մօտ 180,000 րուբլի) են հաշւում»։

—Նախագահ Կրիւգէր այս տարի կը հրատարակէ իր յիշողութիւնները, որ թելադրել է, Եւրոպայում իր եղած ժամանակ, երկու քարտուղարների։ Այս հրատարակութեան մասին բանակցելու համար Ուտրէխտ է կանչված «Burenfreund» լրագրի խմբագիրը։ Բազմաթիւ հրատարակչական ֆիրմաներից առաջարկութիւններ են ստացվում հրատարակելու այդ ձեռագիրը եւ պատրաստակամութիւն է յայտնվում վճարելու հրատարակութեան իրաւունքի համար ահագին գումարներ։ Ամերիկական ֆիրմաներն եւս ցանկութիւն են յայտնել ստանալու Կրիւգէրի յիշողութիւնների հրատարակութեան իրաւունքը։ Միւնխէնի լրագիրները հաղորդում են, թէ այդ իրաւունքն ստացել է Միւնխէնի հրատարակիչ Լէման, որ մտադրութիւն ունի տպագրել գիրքը նոյեմբերին բոլոր եւրօպական լեզուներով։

—Արտասահմանեան լրագիրները հաղորդում են, թէ Կ. Պօլսի բուլգարական դիպլօմատիական ներկայացուցիչը պահանջել է Բ. Դռնից արձակել բուլգարահպատակ 600 անձերի, որոնք ձերբակալված են որպէս մասնակիցներ մակեդօնական շարժման։

—Կուբայի հանրապետական կառավարութեան յարաբերութիւնները վերին աստիճանի լարված են Միացեալ-Նահանգների հետ։ Պատճառը Կուբայի կառավարութեան այն կարգադրութիւններն են, որոնցով ջնջվում են Միացեալ-Նահանգների սահմանած օրէնքները, երբ կղզին կառավարվում էր ամերիկական զինուորական իշխանութեան ձեռքով։ Ըստ պայմանի, այդ օրէնքները պէտք է պահպանեն իրանց ոյժը կղզին հանրապետութիւն հրատարակելուց յետոյ եւս։ Խօսելով այս հարցի մասին, անգլիական «Morning Leader» լրագիրը ասում է, թէ Կուբայի հանրապետութեան կեանքը, բառ երեւոյթին, երեք ամսից աւելի չի տեւի։ Այն ժամանակվանից, երբ Կուբայի հանրապետութիւնն սկսեց իր գործունէութիւնը, ամերիկական կառավարութիւնը քննադատում է այն հարցը, թէ չը պէ՞տք է արդեօք միջամտել Կուբայի գործերին, որպէս զի նա, 35 միլիօն դօլլարի փոխառութիւն անելուց յետոյ, անյայտ պարտավճարի դրութեան մէջ չընկնի։ Կղզու մաքսային արդիւնքները վերջին երեք ամիսների ընթացքում օրական 40,000 դօլլարից իջել են 10,000-ի։ Որովհետեւ դրա համապատասխան չէ պակասել ներմուծված ապրանքների քանակը, ուստի ենթադրում են, որ նոր հանրապետութեան աստիճանաւորները ահագին գումարներ են թագցնում»։

—Կ. Պօլսից հաղորդում են «Frank. Zeitung» լրագրին, որ շնորհիւ ռուսաց դիպլօմատիայի միջամտութեան, Թիւրքիայի եւ Պարսկաստանի միջեւ կայացաւ ժամանակաւոր առեւտրական համաձայնութիւն։ Այդ նպատակով Թիւրքիայի մայրաքաղաքն եկած պարսկական մինիստր Նախիս ճանապարհ ընկաւ Պարիզ դաշնագրի բնագիրը Շահի հաստատութեանը առաջարկելու համար։ Անախորժ տպաւորութիւն գործեց Թիւրքիայում այն փաստը, որ Շահը, Լօնդօնում եղած ժամանակ, ընդունեց հայկական պատգամաւորութիւնը եւ մի եւ նոյն ժամանակ առաց նրան մի քանի համակրական խօսքեր։ Ենթադրում են, որ այդ ընդունելութիւնը կայացել է անգլիական դիպլօմատիայի ջանքերի շնորհիւ։

—«Information» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը հաղորդում է, որ թիւրքական պետական դրամարկղի դրութիւնը ճիշդ որ շատ ողբալի է։ Մի քանի ամիս շարունակ թիւրքաց պաշտօնեաները արտասահմանում չեն ստացել իրանց ռոճիկը եւ սարսափելի ծանր դրութեան մէջ են գտնվում։ Մադրիդի թիւրքաց դեսպանը հեռագրեց Կ. Պօլիս՝ թախանձանքով խնդրելով մի քանի ամսվայ ռոճիկի վճարումը։ Այդ պահանջին նա ոչ միայն փող չը ստացաւ, այլ եւ ոչ մի պատասխան։ Այն ժամանակ դեսպանը հեռագրով հրաժարական տուեց։ Սուլթանը, որը մինչեւ այդ ժամանակ խուլ էր մնում դէպի նրա խնդիրքները եւ պահանջները, վախենալով խայտառակութիւնից, անյապաղ հրաման արձակեց՝ վճարելու փաշայի ռոճիկը։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

22 օգոստոսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մեծ Իշխանուհի Կսէնիա Ալէքսանդրօվնա Օգոստափառ Երեխաների հետ ճանապարհ ընկաւ Մեծ Իշխան Ալէքսանդր Միխայլօվիչի Այ-Տօդօր կալուածքը։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ «Варшавскій Дневникъ» լրագրին հեռագրում են Պօզնանից, որ հրաւիրված անձերով արտակարգ գնացքի ճանապարհի վրա գտնվող կայարաններում ներկայանում էին գեներալ-ադիւտանտ Չէրտկօվին ռապօրտներով գաւառապետները, իսկ Տօրնում—սահմանագծային կօմիսարը։ Գերմանական կայսրի գեներալ-ադիւտանտը ողջունեց Չէրտկօվին նորին մեծութեան անունից։ Պետերբուրգեան եւ Նարվեան դրագունների գնդերի օֆիցերներին դիմաւորում էին գերմանական օֆիցերներ

պատգամաւորութիւնները։ Զօրահանդէսը կայացաւ երէկ եւ ներկայացնում էր հոյակապ տեսարան։ Վիլհէլմ կայսրը խօսակցեց գեներալ Չէրտկովի հետ, ձեռք տուեց բոլոր ռուս օֆիցէրներին, խօսեց իւրաքանչիւրի հետ եւ ներկայացրեց բոլորին գերմանական կայսրուհուն։ Երեկոյեան 6 ժամին կայսրի մօտ կայացաւ ռուս օֆիցէրների յատուկ ընդունելութիւն։ Ժամը 7-ին քաղաքը տուեց հանդիսաւոր ճաշ։

ԿՈՒՐՍԿ։ Ամեն օր գալիս են զօրքեր, որոնք մասնակցելու են մեծ զօրախաղերին։ Քաղաքը մեծ պատրաստութիւններ է տեսնում Մեծ Հիւրին ընդունելու համար։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ։ Այն կառքի կառապանը, որի մէջ նստած էր Նախագահ Րուզվէլտ, ընդհարման պատճառով դուրս չպրտուեց 25 քայլ հեռու եւ ծանր վէրքեր ստացաւ։ Նախագահը մնացել էր ջարդուած կառքի կտորների տակ եւ անվնաս ազատուեց առանց օտարի օգնութեան։ Նախագահը եւ մասնաւոր քարտուղար Կօրտէլիւ դէմքերի վրա վէրքեր ստացան։ Նախագահը հանգիստ մնաց եւ ցաւակցութիւն յայտնեց գաղտնի ոստիկանութեան գործակալի մահուան առիթով։ Նախագահը եւ նրա ուղեկիցները մտան մերձակայ տունը եւ ապա ճանապարհ ընկան, հրաժարվելով ճանապարհորդութիւնը շարունակելուց, դէպի Բրիդշպօրտ, որտեղից շոգենաւը նրանց բերեց Օուստէրբէյ։

ԶԱԳՐԷԲ։ Լուր է պտտում, որ գիւղացիները գիշերը անկարգութիւններ են արել, նոյնպիսի ցոյցեր տեղի ունեցան Կարլշտադտ, Վինկովցախ, Օգուլին, Գօսպից եւ Ցարից քաղաքներում։—Երէկվայ անկարգութիւնների ժամանակ վիրաւորվեցին 29 մարդիկ։ Ցոյցը հաւանօրէն նախապատրաստված էր, որովհետեւ մի քանի խմբերի մօտ կային սերբերին պատկանող շինութիւնների ճիշդ ցուցակներ։ Սերբիական վաճառականները բօյկօտի են ենթարկվում. խօրվատական մագազիններում ծառայող սերբերը արձակված են. սերբիական առեւտրական հիմնարկութիւնների մեծ մասը փակված է։

ԶԱԳՐԷԲ։ Փողոցային անկարգութիւնները շարունակվում էին մինչեւ երեկոյեան. գիշերը ցոյց անողները աշխատում էին ազատել բանտարկութիւնից կալանաւորված պարագլուխներին. երեկոյեան հասան երեք կանչված բատալիօններ եւ յայտարարվեց պաշարման դրութիւն։ Հարեւան Վրաբէզ գիւղում նոյնպէս անկարգութիւններ են։ Ժանդարմերիան դիմաւորվեց քարերով, որը կրակ բացեց. մի ցոյց անող սպանվեց եւ մի քանիսները վիրաւորվեցին։ Զագրէբում բոլոր բանուկ տեղերը գրաւված են զօրքերով։ Դիմադրական լրագիրները բռնված են. «Սրբօբրաս» լրագիրը, որի յօդուածը անկարգութիւններ առաջացրեց, դադարեցրեց իր հրատարակութիւնը։ Պաշարման դրութեան յայտարարութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Պուշկին, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ս. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.
Պ. Ի. Գզելիով—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.
Զ. Ի. Բաբաեանեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.
Դ. Ա. Թարխանեանց—1—1½ ժ. Ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Պ. Ի. Գզելիով—6—7 ժ.
Դ. Ա. Թարխանեանց—7—8 ժ. Ներքին և երեխայոց հ.
Բ. Ս. Նաւասարդեան—7½—8 ժ.
Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Օ. Ց. Առվանիօակի—տանը. ծաղկահատ և բըժըշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
„ՈՐԴԻՔ Բ. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆՑ“
ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ
Տեղափոխված է Էկզարխեան հրապարակի վրա սեփական տան մէջ։ 1—3

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՕՐ. Ս. ՇԵՐՄԱԶԱՆԵԱՆ
Վերադառնալով ամարանոցից՝ շարունակում է հիւանդների ընդունելութիւնը։
Առաւօտեան ժամը 9—2
Երեկոյեան ժամը 5—7
(հ. կ.) 104

Կովկ. յօբ. ցուցահանդէսում արժանացած է ոսկեայ մէդալի
„ԱՇԽԱՏԱՆՔ“
ընկերութիւնը ընդունում է պտղատու պատուաստված տունկերի պատուէրներ։
Դիմել. Լագոդեխ, Կ. Աֆրիկեանին։
Տունկերի մանրամասն ցուցակն ուղարկվում է ձրի։ 1—24

Կար ու Ձեւի Դպրոց
Օր. Ն. Շահումեանի. աշակերտուհիների ընդունելութիւնը ամենայն օր առաւօտեան ժամի 9—3-ը։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Бебутовская ул. Арсеньевскій тупикъ, д. Эристова.
Շուտով բացվելու է եւ Ֆօրում, որի մասին առանձին կը յայտարարվի։ 1—4

ՍՏԷՆԼԻ
ՆՐԱ ԿԵԱՆՔԸ, ԳԻՒՏԵՐԸ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ։
Պատկերով եւ մի քարտէզով։ Գրեց Ի. Միրզա-Աւագեանց։
ԳԻՆԸ 25 ԿՈՊԷԿ
Դիմել՝ Баку Исааку Мирза-Авакову. 1—6

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ—ՊԱՆՍԻՕՆ
ԵՒ
Մանկական Պարտէզ
ՏԷՐ-ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ
Երեխաների ընդունելութիւնը կը սկսվի օգոստոսի 28-ից, ուսումը—սեպտեմբերի 2-ից։ Սօլօլակ, Բէբուտովսկայա փողոց, № 46։ 2—3

ՄՐԱՆՈՎ պատիւ ունի յայտնելու պ.պ. վաճառականներին եւ յարգելի հասարակութեանը, որ մեզ մօտ պատրաստվում են առաջիկայ ուսումնարանական տարվայ երկսեռ ուսանողների համար կաշուէ գօտիկներ, իրանց բոլոր տեսակի բլեախներով, զանազան տեսակ սումկաներ եւ պայուսակներ։ Գները չատ մատչելի են. նոյնպէս էժան գնով կարող ենք տալ վաճառականներին։ Մեր արհեստանոցը գտնվում է Արմենսկի բազարում, Ալ. Մանթաշեանի նոր շինութեան հանդէպ, № 37։
3—4 Գալուստ Մ. Ստեփանեանց

Լոյս տեսան
ՅՈՎ. ԱՐԱԲԱՋԵԱՆԻ
ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ, ա. տարի, երկրորդ փոփոխ. տպ., պատ. եւ գրութեան օրինակներով . . . 25 կ.
» » երկ. տարի, պատկ. 30 կ.
Հասցէն՝ Александрополь. Учителю Ованнесу Арабаджіанцъ. 3—8

Լոյս տեսաւ
ԱՐՇԱԿ ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆԻ
Բանաստեղծութիւններ
ՎՇՏԱՀԱՐ ՍՐՏԻՑ
Գինն է 20 կոպ.
Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառներին։ 3—3

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ
ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ
ԶԷՅԹՈՒՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ԲՈՒՇԻՐՈՒՄ
(Հիմնված 25 տարուց ի վեր)
Հաղորդում է մանրամասն տեղեկութիւններ Պարսից ծոցի առեւտուրի մասին, ունի ներկայացուցիչներ հարաւային Պարսկաստանի ն անաւոր կենտրոններում, ընդունում է յանձնարարութիւններ, գնում եւ վաճառում է ապրանքներ, փոխադրում է Եւրօպայից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Եւրօպա, դիւրամատչելի պայմաններով.—Հասցէն. Zeytoon C. G. Buchire Persian-Gulf. 47—100

ԿՐՕՆԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ
Պատրաստած յատկապէս պետական դպրոցների համար եւ հոգեւոր ու դպրոցական վարչութիւններից թոյլատրած
ԱՇԽ. ԵԶՆԻԿ ԱՒ. ՔԱՀ. ԵՐԶՆԿԵԱՆԻ
1) Առաջին գրքոյկ.—«Աղօթքներ եւ գլխաւոր տօների համառօտ պատմութիւն»։ Գինն է 20 կոպէկ։
2) Երկրորդ գրքոյկի ա. մասը.—«Հին ուխտի ս. պատմութիւններ»։ Գինն է 30 կ.
3) Երկրորդ գրքոյկի բ. մասը.—«Նոր ուխտի ս. Պատմութիւններ»։ Գինն է 30 կ.
Գրավաճառանոցների եւ ուսումնարանների համար 30% զիջումն է լինում։ Ծանապարհածախսը գնողների վրա է. Դիմել՝ Тифлисъ. Прот. Езнику Ерзинкянцу.
(ե. հ. չ.) 5—12

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ
վաճառվում են հետեւեալ դասագրքերը
ԱՂԱՅԵԱՆ Ղ., «Մայրենի լեզու», առաջին տարի, 25 կ., բ. տ. 30 կ. գ. տ. 55 կ.
ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ, » » » » 35 » » » 40 » » » 50 կ.
ՆԱԶԱՐԵԱՆ Է. ք., «Ընտիր հատուածներ», մասն ա. 1 ր.։ «Հայոց լեզուի ուսուցիչ», գ. տ. 40 կ., դ. տ. 60 կ.
ՍԱՀԱԿԵԱՆ Ս. ք., «Դասատետր կրօնի», առաջին տ. 20 կ., բ. տ. 20 կ., գ. տ. 30 կ.։ «Սրբազան պատմութիւն հին ուխտի» 40 կ., «Սրբ. Պատմ. նոր ուխտի» 30 կ.։ «Ուսուցումն քրիստոնէական կրօնի» 2 ր.։
ԶՕՀՐԱԲԵԱՆ Յ., «Թուաբանական խնդիրներ», սիստեմատիկական ժողովածու, կոտորակներ, 40
ՕՐԲԵԼԻ Յ. ք., «Դասագիրք եկեղեցական պատմութեան, երկ. տպագրութիւն, 1 ր.
ՏԷՐ ՍԱՐԳՍԵԱՆ Մ., «Հայկական գեղանկարութիւն» չորրորդ տպագրութիւն, 30 կ.
ՏԷՐ-ՄԻՐԱՔԵԱՆ Յ., «Այբբենարան առանց ուսուցչի սովորելու համար, 94 պատկերով, 35 կ.
ԱՐԱԲԱՋԵԱՆ Յ., «Մայրենի լեզու», ա. տարի, երկ. տպագր., պատկերներով, 25 կ.
ԿՈՒՍԻԿԵԱՆ Կ. եւ ՍԱՐԳՍԵԱՆ Լ., «Մայրենի խօսք», ընթերցանութեան ձեռնարկ, համառօտ բառգրքով 70 կ.։
ՋԱԼԱԼԵԱՆ Վ., «Տարրական երկրաչափութիւն», Պլանիմետրիա, մ. ա. 1 ր. 20 կ.։
ՂԱՄԱԶԵԱՆ Ղ. ք., «Համառօտ պատմ. Հայց եկեղեցու», պետ. միջն. հայ ուս. համար 30 կ.
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ Ի., «Համառօտ տրամաբանութիւն», հայ ուսուցչ. եւ աշակերտ. համար, 1
ՏԷՐ ՍԱՐԳՍԵԱՆ Մ., Դասագիրք գծագրութեան» (175 գծագրական ձեւերով) 50 կ.
ԱՂԱՆԵԱՆ Գ. ք., «Կարգ Աստուածպաշտութեան Հայաստ. ս. եկեղեցւոյ, 35 նկարով, 50
РОДЖЕРСЪ Ал., „Учебникъ англійскаго языка, ч. вторая, 1 р 50 к.
ЯРОШЕВСКІЙ К., „Краткій курсъ естественной исторіи“, 1 р. 40 к.
ИГНАТОВИЧЪ В., Учебникъ французскаго языка ч. I 50 к.
ФИШЕРЪ М., „Нѣмецкая грамматика“, этимол. и синт. 1 р.
МАРТЫНОВСКІЙ В., „Русскіе писатели“, ч. I. 1 р. 25 к.
МАКАРІЙ, „Уроки чистописанія для дѣтей—25 к.
ЯНЧИНЪ К., „Краткій учебникъ географіи“, курсъ I, 60 к.
УШИНСКІЙ К., „Родное слово“, азбука, годъ I 30 к.
Եւ այլ զանազան տեսակ դասագրքեր։ Ցանկացողները կարող են գրքերը ստանալ կազմված։
Դիմել՝ Тифлисъ. Книжный магазинъ «ГУТТЕНБЕРГЪ». Г. Галустяну, Лорисъ Меликовская ул. № 11. 3—3

Ֆինանսների նախարարութեան իրաւասութեան տակ գտնվող
ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
Հեղինակ «Առեւտրական, գործարանական եւ նաւթարդիւնաբերութեան հաշւապահութեան ձեռնարկի», որ ֆինանսների նախարարութեան ուսումնական բաժնի կողմից ընդունված է իբրեւ օժանդակ ձեռնարկ առեւտրական դպրոցներում
ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է
Երկու սեռի անձանց՝ գործնական ձեւով հաշւապահութիւն 4 ամսում, պատասխանատւութեամբ, եւ հարկաւոր դէպքում՝ յանձնարարականով
ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ
1) Իտալական կրկնակի հաշւապահութիւն արդիւնագործութեան բոլոր ճիւղերի վերաբերեալ, նաեւ նաւթարդիւնաբերական եւ նաւթագործական հաշւապահութիւն։
2) Առեւտրական թուաբանութիւն։
3) Առեւտրական թղթակցութիւն։
4) Մուրհակային եւ առեւտրական օրէնքներ։
5) Վայելչագրութիւն եւ ուղղումն ամենավատ ձեռագրի։
Ընդունելութիւն ամեն օր։ Պարապմունքները սկսվում են 1902 թուի Սեպտեմբերի 15-ից պարբերաբար ամեն 4 ամիս, ամենայն օր ճաշից յետոյ՝ 60 րուբլի վճարով ամբողջ դասընթացքի համար։
Դասընթացքը աւարտողներին տրվում է, ֆինանսների նախարարութեան թոյլատրված ծրագրի համաձայն, վկայագիր։
Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով կամ անձամբ կուրսերի հիմնադրին՝ Թիֆլիսում, Николаевская ул. № 46, ամենայն օր։ Ծրագիր ուղարկվում է ձրի։
Վերեւում յիշված ձեռնարկը ծախվում է Ռուսաստանի բոլոր գրավաճառանոցներում։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու։ ԳԻՆՆ է 3 ր. 50 կոպէկ։ (կ. ե. հ. չ.) 23—35

БУХГАЛТЕРСКІЕ КЛАССЫ,
учр. **И. Я. Бронъ-фонъ-Бреннеромъ.**
Въ прошломъ году **ОКОНЧИЛО** курсъ **106**: женкаго пола 43 и мужскаго пола—63. При классахъ имѣется **библіотека· товаро-технол. музей** и **бюро** для исполненія практическихъ работъ.
полнеѳія практическихъ работъ.
Въ настоящемъ году для чтенія лекцій приглашены лучшіе специалисты, именно: инж. *М. И. Ченгеры*, инж. *Г. Я. Дюковъ*, юристъ *В. А. Москаловъ*, засл. пр. *П. С. Левицкій*, препод. ср. уч. зав. *Э. К. Ліозенъ*, *Ю. Ф. Гурмлинъ*, *С. Е. Козловъ* и др.
Обязат. предметы классовъ:
бухгалтерія, банковое дѣло, коммерческая ариѳметика, ариѳметика на счетахъ, технологія, товаровѣдѣніе, корреспонденція, каллиграфія, торговлезнаніе, торговые законы и **для желающихъ**: иностр. языки стенографія, упражненія на пишущей машинѣ.
По окончаніи выдаются **АТТЕСТАТЫ** и лучшимъ учащимся предоставляются **мѣста службы.**
Плата за весь курсъ 60 руб. Курсъ продолжается 5 мѣс. при ежедневныхъ, съ 5-ти до 8-ми ч. веч. занятіяхъ. Принимаются лица ОБОЕГО ПОЛА.
Программы и условія поступленія выдаются безплатно въ канцеляріи классовъ, **Николаевская, 88**, съ 9 до 1 ч. и съ 5 до 8 ч. веч.
Начало занятій съ 10-го сентября. Число вакансій **ограниченное**. Двѣ **безплатныя** вакансія свободны.
Учредитель классовъ *И. Бронъ-фонъ-Бреннеръ*
Квартира: Михайловскій пр., № 71. 11—15

Дозволено Цензурою, Тифлисъ, 28 Августа 1902 г. Электропечатная Груз. Издат. Т—ва. Б.-Ванкская ул.